

РОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ А. НОРСТА В ДОСЛІДЖЕННІ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ БУКОВИНИ

Ю. В. Каплієнко-Ілюк. Роль діяльності А. Норста в дослідженні музичної культури Буковини

Стаття присвячена проблемі дослідження історії музичного мистецтва Буковини та виявленню ролі окремих особистостей у формуванні музикознавчої думки краю. Розглянуто діяльність Антона Норста — журналіста, письменника та громадського діяча Буковини кінця XIX — початку XX ст., культурологічні праці якого відомі ще з часів Австро-Угорщини та набули актуальності й нового визнання в наш час. А. Норст став одним з перших і найбільше знаних дослідників культури та мистецтва Буковини. У зв'язку з цим виникла потреба в науковій оцінці його досліджень, окресленні значення його діяльності в процесі становлення та розвитку музикознавства на Буковині. Охарактеризовано працю А. Норста «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902», яка висвітлює погляди автора та його сучасників на музично-культурні процеси на Буковині до початку XX ст. Доведено, що перші культурологічні розвідки, які з'явилися на Буковині, мають суттєву цінність для сучасної музикознавчої науки.

Ключові слова: мистецтво Буковини, культура Чернівців, музикознавство Буковини, музичні товариства, А. Норст, А. Мікуліч, А. Гржималі.

Yu. Kapliienko-Iliuk. The role of A. Norst's activities in the research of musical culture of Bukovyna

The scientific topicality of the work lies in the study of the history of musical art of Bukovyna and identification of the role of individual personalities in the formation of the region's musicological opinion. Among the figures of culture, art and education of Bukovyna, an important role was played by Anton Norst, whose cultural works have been known since the time of Austria-Hungary and have gained relevance and new recognition in our time. He became one of the first and most famous researchers

of the culture and art of Bukovyna. Therefore, a need arose for scientific evaluation of his research and an outline of the significance of his activities in the process of formation and development of musicology in Bukovyna.

The purpose of the article is to determine the role of Anton Norst in the study of musical culture of Bukovyna and the description of his work “The Society for the Promotion of Musical Art in Bukovyna. 1862–1902”.

The methodology. While preparing the article, several research methods were used, in particular, biographical, historical, cultural and deductive, which made it possible to reveal new facts of Anton Norst's life and determine his role in the development of musicology in Bukovyna.

The results. One can learn about the development of Bukovynian culture, its musical life and the role of individual personalities in the process of the region's cultural upliftment from the works of scientists, musicians and public figures of that time. Among the works of the Austro-Hungarian period, Anton Norst's German-language work “The Society for the Promotion of Musical Art in Bukovyna. 1862–1902” stands out. A. Norst is an active participant and co-founder of numerous societies, chairman and honorary member of the Union of Journalists and Writers of Bukovyna. He is the author of numerous publications, poems, short stories, comic strips and reviews. Anton Norst's edition is timed to celebrate the fortieth anniversary of creation of the organization that contributed to the development of musical art and education in the region.

The scientific novelty lies in the fact that for the first time the role of Anton Norst in the development of musicology in Bukovyna was determined and an assessment of his work dedicated to musical and cultural processes in Chernivtsi during the Austro-Hungarian rule was given.

Conclusions. The first cultural studies that appeared in Bukovyna are of significant value for modern musicology. Anton Norst's book “The Society

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

for the Promotion of Musical Art in Bukovyna. 1862–1902” was such a work. It became an important source of information about the development of musical culture of the region in the XIX – early XX centuries and a model of historical musicology of that time.

Key words: *art of Bukovyna, culture of Chernivtsi, musicology of Bukovyna, musical societies, A. Norst, A. Mikulicz, A. Hrimaly.*

Постановка проблеми. Музична культура Буковини — один із найяскравіших та найоригінальніших скарбів українського національно-культурного простору, де контамінуються ознаки різних культур, стилів, фольклорних джерел, а високий професіоналізм митців органічно поєднується з глибокою народністю. Буковина, розташувавшись на заході України, завжди була тією частиною нашої держави, що приваблювала своєю природною красою, колоритними та самобутніми мешканцями, багатонаціональним середовищем тощо. Соціальний, політичний, економічний стан та культурно-релігійний розвиток буковинського краю залежав від політики держави, під владою якої він перебував. Адже в різні часи своєї історії територія Буковини належала до складу Київської, Галицько-Волинської Русі, Молдавського князівства, Австро-Угорщини, Румунії.

Період володарювання Австро-Угорщиною (1774–1918) був одним з найтриваліших та найплідніших для Буковини та Чернівців. Уряд усіляко сприяв процесам освіти населення. Незважаючи на те, що на території краю проживали представники різних національностей, більшість становлять українці та румуни. Проте брак літератури здебільшого заповнювали видання німецькою мовою, які потрапляли до Буковини з Відня. Українською мовою було надруковано лише кілька примірників духовного змісту. Водночас з метою поліпшення та розвитку освіти на Буковині організовано декілька латинських і німецьких шкіл у Чернівцях та Сучаві. Відтак, це сприяло поступовому пануванню німецької мови серед населення регіону.

Дослідження музичної культури Буковини розпочалося в період її становлення та одно-

часного розвитку, що відбувалося саме в період Австро-Угорської влади. Перші зразки музикознавчої літератури представлені, звичайно, німецькомовними працями. Одна з перших розвідок, яку, певною мірою, уважаємо музикознавчим дослідженням, належить А. Норсту «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902» (Norst, 1903). Праця відображає процеси культурного розвитку Буковини, розкриває подробиці музичного життя Чернівців та роль окремих діячів освіти й музичного мистецтва в процесі культурного піднесення краю в період 1775–1902 рр. Окремий розділ цієї книги написаний професором А. Мікулічем, якого можна вважати одним з основоположників музикознавчої думки на Буковині.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення культурного розвитку Буковини та її музичного мистецтва відбувалося нерівномірно. У період радянської влади на Буковині виникли великі прогалини в розвитку музичної науки, адже професійної спільноти, яка займалася б дослідженням музичного мистецтва краю, не існувало. Отже, виявлення ролі діячів минулого в розвитку музичної культури краю розпочалося з часів відновлення Україною незалежності. Значну роль у цьому процесі відіграють науковці кафедри музики Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, зокрема А. Кушніренко, Я. Вишпінська, О. Залуцький, Ю. Каплієнко-Ілюк та ін. Співробітники кафедри вивчають історичне минуле та сучасну культуру Буковини, розглядають творчість митців краю, шукають нові джерела інформації про суспільно-культурне життя Чернівців, відновлюють забуті імена й аналізують музичну спадщину. Так, одним із перших сучасних наукових джерел про музичне життя та освітні процеси краю стала колективна праця «Історія музичної культури та освіти Буковини» (Кушніренко, Залуцький, & Вишпінська, 2011). У вивченні культури Буковини значні досягнення О. Залуцького, який в одному з численних своїх підручників уперше розглядає музикознавчі праці митців минулого, зокрема А. Норста (Залуцький, 2004). Сучасне музикознавство збага-

Рис. 1. Антон Норст: портрет¹

тилося монографією, присвяченою музичному мистецтву Буковини, яка розкриває особливості композиторського стилю митців минулого та сучасності (Каплієнко-Ілюк, 2020).

Одним з найбільше знаних дослідників культури та мистецтва Буковини в період Австро-Угорського панування був А. Норст, проте окремих розвідок про нього не знаходимо. Отже, у науковому просторі бракує інформації про життя та діяльність одного з видатних буковинців другої половини XIX – початку XX ст., громадського діяча, дослідника історії культури Буковини та Чернівців. Водночас відсутня наукова оцінка досліджень науковця і не охарактеризовано значення його діяльності в процесі становлення та розвитку музикознавства на Буковині.

Мета статті – визначення ролі А. Норста в дослідженні музичної культури Буковини та характеристика його праці «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902».

Виклад основного матеріалу дослідження. Про розвиток культури Буковини, її музичне життя та роль окремих особистостей у процесі культурного піднесення краю можна ознайомитись у працях учених, музикантів та громадських діячів того часу. Серед розвідок періоду Австро-Угорщини особливо виділяється німецькомовна праця А. Норста (Norst, 1903).

В останній час виникає особливий інтерес до джерел інформації про історію буковинського краю серед музикантів, істориків та краєзнавців, тому праця А. Норста вийшла нещодавно і в українському перекладі (Норст, 2021).

А. Норст, відомий також як Ізідор Нуссбаум (1859–1939), – журналіст, письменник та видавець газет «Czernowitzer Zeitung» («Чернівецька газета»), «Im Buchenwald und Czernowitzer Gemeindezeitung» («У Бухенвальдській та Чернівецькій громадській газеті»).

А. Норст навчався в Першій державній гімназії у Чернівцях, після закінчення якої (1879) та військової служби в 41-му піхотному полку протягом року, вивчав право у Віденському та Чернівецькому університетах. Він працював чиновником міської управи Чернівців, директором канцелярії та керівником адміністрації університету, був членом міської ради в Чернівцях. З кінця 1914 р. А. Норст став комендантом Чернівців та був призначений урядовим комісаром і керував справами міста. У 1918 р. брав участь у відновленні роботи університету, який під час війни був переведений до Відня. Після розпаду Австро-Угорської монархії та приєднання Буковини до Румунії Норст переїхав до Відня. В останній період життя він працював над історією німецького театру на Буковині.

А. Норст – активний учасник та співзасновник численних товариств, голова та почесний член Спілки журналістів і письменників Буковини. Він – автор багатьох публікацій, віршів, оповідань, гуморесок та рецензій, більшість із них друкувалися в буковинських газетах та журналах. Деякі його вірші були покладені на музику, зокрема, на текст А. Норста Є. Мандичевський створив патріотичну «Пісню про буковинських жандармів» Фр. Легара 1916 р.

Видання А. Норста «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902» приурочене святкуванню сорокарічного ювілею створення організації, яка сприяла розвитку музичного мистецтва та освіти краю.

Поява перших товариств на Буковині, датована другою половиною XIX ст., збіглася із загальноукраїнським процесом поступової цен-

1. Антон Норст: фото 1914 року: Krzanowski Kammer Fotograf, Herrengasse 39, <https://www.bukowina-portal.de/de/ct/140-Anton-Norst>

Dem k. k. I. Staats-Gymnasium in Czernowitz
zur Hundertjahrfeier 1808 – 1908.

Worte von Anton Norst. Musik von Eusebius Mandyczewski.

Andante.

SOPRAN. *mf* 1. Die Mut-ter ruft, es drän-gen froh die Kin-der sich zum Ne-ste, und

ALT. *mf* 2. Du heh-re Mut-ter; sei ge-grüßt, viel tau-send-fach ge-prie-sen, du

TENOR. *mf* 3. Wir wol-len stets ge-den-ken dein, in dei-nem Gei-ste le-ben, nach

BASS. *mf*

1. je-des bringt ein dankbar Herz der Mut-ter dar zum Fe-ste, Der hell-ste Ju-bel ü-ber-all, und

2. hast in treu-er Lie-be uns den Weg zum Licht ge-wie-sen. Und hel-ler wards im Bu-chen-land, des

3. Wahr-heit und nach Wissens-macht in ed-lem Welt-kampf stre-ben. Du le-be, bli-ße, wir-ke fort in

ritard. *in tempo* *f* *ritard.*

1. je-des Au-ge-leuch-tet, wenn man-ches auch der Weh-mut Tau beim Wie-der-se-hen feuch-tet.

ritard. *in tempo* *f* *ritard.*

2. Gei-stes Fes-seln spran-gen, die hun-dert-jährge rei-che Saat ist herr-lich auf-ge-gan-gen.

ritard. *in tempo* *f* *ritard.*

3. Bu-chenlands Ge-schich-te, so lang die Ba-chen-ra-gen hoch em-por zum Son-nen-lich-te.

ritard. *in tempo* *f* *ritard.*

Kupferstichdruck von J. G. Herft & Co, Wien, VII.

Рис. 2. Антон Норст: Вірш до сторіччя Чернівецької державної гімназії¹

тралізації культурно-освітніх закладів та концентрації їх у містах. Осередками культурного життя раніше ставали різноманітні родинні садиби, резиденції покровителів. Такі маєтки мали власні оркестри, капели, навіть театри; містили колекції картин, нот, літературних творів та ін. Виникали своєрідні добровільні об'єднання — клуби, салони, громадські організації, дружні товариства. Такі організації виконували важливу функцію осередків культури, де обговорювалися актуальні проблеми не лише мистецького, а й політичного, філософського та наукового змісту. За їх допомогою популяризувалися мистецькі напрями, творчість молодих

літераторів, музикантів, організувалися їхні публічні виступи. Це сприяло активному розвитку професійної музики.

На Буковині одне за одним почали виникати різноманітні товариства: «Чернівецький співацький союз» (1859), «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині» (1862), «Руська бесіда» (1869) тощо. До 1895 р. у Чернівцях існувало 164 товариства. Керівниками та членами правління цих організацій були високоосвічені музиканти, педагоги, випускники європейських закладів освіти, діячі краю, котрі здійснили вагомий внесок у розвиток музичної культури Буковини (Франц Пауер, Адаль-

1. Anton Norst: *Gedicht zur Hundertjahrfeier des Staatsgymnasiums Czernowitz*, https://www.wikiwand.com/de/Anton_Norst

берт Гржималі, Євсей Мандичевський, Гнат Власюк, Модест Левицький та ін.).

«Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині» (1862–1936) — це структурно розвинена організація, яка мала музичну школу, симфонічний і камерний оркестри, жіночі й чоловічі хори, розвивала вокальне та інструментальне мистецтво, мала бібліотеку, організувала концерти. Товариство сприяло міжнародній співпраці музикантів краю зі світовими митцями, організувало концертні виступи всесвітньовідомих діячів, таких як А. Рубінштейн, Й. Шмідт, С. Крушельницька, М. Менцинський, О. Руснак.

Високий рівень педагогічної майстерності викладачів музичної школи товариства підтверджується підготовкою відомих випускників, серед яких: Є. Мандичевський, Е. Емері, Л. Роттиберг, Е. Пауер, які згодом продовжили навчання в музичних закладах Європи і Америки.

Отже, «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині» — це не лише культурно-просвітницька організація, але й осередок, у якому визрівали перші зародки професійної музичної освіти Буковини. Ще в часи Австрійського панування буковинські митці розуміли важливість цього товариства в розвитку музичної культури та освіти краю. Тому створення музикознавчої праці А. Норста стало своєчасним і потрібним уже тоді, адже сприяло популяризації мистецтва й колективів, що існували при товаристві, спонукало до подальшого розвитку мистецтва на Буковині. Водночас видання А. Норста виявилось одним з найінформативніших німецькомовних джерел минулого для сучасних культурологічних та музикознавчих досліджень. Недаремно науковці, архіваріуси, музичні діячі України та інших країн світу, які цікавляться історією буковинського краю, нерідко звертаються до матеріалів, зібраних А. Норстом.

Метою праці А. Норста, за визначенням самого автора проекту, є одночасне виконання нею двох функцій: «по-перше, вшанування пам'яті людей, які заснували товариство та невтомно працювали для його розквіту й успіху та підняли його до теперішнього рівня; по-друге,

<...> стимулювання до подальшої цілеспрямованої роботи, зміцнення переконання, що активна підтримка і заохочення товариства в його прагненнях — це обов'язок кожного, хто цінує культурний розвиток своєї держави» (Норст, 2021, с. 10).

А. Норст розпочинає книгу з короткої передмови, де висловлює слова вдячності усім, хто допоміг цінними джерелами інформації та матеріалами для написання історії музичного товариства. Характеризуючи це видання, зазначимо, що воно не є цілком одноосібним. А. Норсту належить, окрім передмови та прологу на початку книги, більша частина дослідження про існування товариства на Буковині в 1862–1902 рр., але тут уміщено й напрацювання професора А. Мікуліча про музично-культурні передумови виникнення товариства періоду 1775–1862 рр. Внесок А. Мікуліча в дослідження буковинського мистецтва надзвичайно вагомий, адже допоміг А. Норсту в його праці відтворити цілісну картину розвитку культури Буковини. Хист А. Мікуліча, як історика і талановитого педагога, дозволили йому зібрати цінну інформацію, якою володіли мешканці краю і яка стала для сучасників майже єдиним джерелом про музичну культуру того часу.

Текст основної, другої частини праці, що належить А. Норсту, розкриває історію існування «Товариства сприяння музичному мистецтву на Буковині» у період 1862–1902 рр. А. Норст знайомить з метою заснування організації, що полягає в залученні «якомога більшої кількості людей до товариства», «активізації музичних шкіл та цілеспрямованій підготовці до концертів» (Норст, 2021, с. 77).

У невимушеній формі А. Норст виклав матеріали про становлення товариства, прийняття статутів, призначення керівників, будівництво споруди товариства, проблемні моменти тощо. З особливим захопленням у праці розповідається про перший урочистий концерт та святкування закладення фундаменту товариства, виступ на ньому «Співочого товариства», найкращих місцевих музикантів, членів Львівської консерваторії. Зведене за один рік (1876–1877) приміщення Музичного товариства втілило в

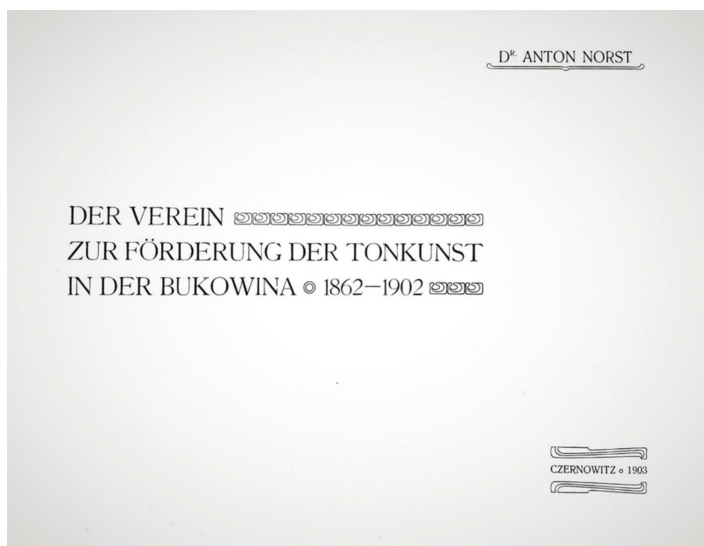

Рис. 3. А. Норст, «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902»: титульна сторінка

життя мрію багатьох мешканців міста та поціновувачів музики.

Наступні сторінки праці детально розповідають про важливі події в житті Музичного товариства, визначні дати та події, святкові та ювілейні концерти, що проводились у його стінах. Наводиться перелік широкого репертуару товариства, де знаходимо масштабні твори Г. Ф. Генделя, Ф. Мендельсона, Р. Шумана, В. А. Моцарта, Ш. Гуно, Дж. Россіні, К. М. Вебера, Й. Брамса, Р. Вагнера та інших, зокрема місцевих композиторів А. Гржималі, Є. Мандичевського, симфонічну та камерну музику.

Цікаво представлені подробиці підготовки та проведення ювілейних концертів товариства. Ніби поринаючи в атмосферу свята, вимальовуються картини того, що відбувалося: настрої публіки, враження від виконання складних творів. Тут можна було почути фортепіанні концерти, симфонії, зокрема Дев'яту симфонію Л. Бетховена. Особливо змістовні наведені відгуки місцевої преси, де захоплено розповідається про успіхи товариства на ниві виконавства. Неодноразово нагадується про визнання досягнень музичного товариства на рівні цісарсько-королівського уряду, віденської преси та престижних закладів музичної освіти Австро-Угорської імперії.

А. Норст справедливо завершує цей розділ розповіддю про А. Гржималі — чеського музиканта і композитора, керівника музичного то-

вариства, який тривалий час перебував у Чернівцях та відіграв важливу роль у розбудові культури буковинського краю. Його плідна й самовіддана діяльність вважається основною причиною численних успіхів товариства. Згадуються імена й інших буковинських музикантів — членів товариства, які здобули славу не лише на батьківщині.

У праці А. Норста знаходимо й додатки, що становлять значну частину книги. Тут представлені програми концертних виступів товариства протягом усіх років — від заснування до ювілейного 1902 р., — які збереглися завдяки ретельній праці А. Гржималі. У додатках маємо й немало звітних, статистичних матеріалів про кількість членів та учнів товариства, про його почесних представників, керівників, віршовані прологи, що виконувалися перед концертами. Однак найбільш інформативним є матеріал додатків, пов'язаний зі звітом про роботу музичної школи, яка існувала при товаристві. Автор розглядає питання фінансування закладу, заробітної плати педагогів та спроби організувати пенсійний фонд. Згадуються імена випускників школи, котрі стали відомими за межами краю. Автор надає короткі відомості з біографії успішних учнів школи — піаністки Е. Емері, композитора, музикознавця, викладача Віденської консерваторії Є. Мандичевського, диригента Е. Пауера, піаніста, скрипаля та оперного капельмейстера Л. Роттенберга.

Висновки. Важливу роль у формуванні культури Буковини, зокрема музичного мистецтва відіграв період Австро-Угорської влади, що позначилось на усіх сферах життя краю. Неоцінений досвід буковинці здобували не лише в західноєвропейських навчальних закладах, але й від місцевої атмосфери, створеної в культурному середовищі. У той період бере початок і буковинське музикознавство, що сформувало власні погляди на культурні процеси Західної Європи та, зокрема, Буковини. Це також позитивно вплинуло на загальний зріст культури і мистецтва. Проте, незважаючи на активність у виконавстві та громадській діяльності, буковинським поціновувачам музичного мистецтва забракло праць музично-історичного спрямування. Основними джерелами інформації слугували матеріали чернівецької та віденської преси. Тому перші культурологічні розвідки мають суттєву цінність для сучасної музикознавчої науки. Такою працею була книга А. Норста «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902». Вона стала важливим джерелом інформації про розвиток музичної культури краю XIX – початку XX століття та зразком історичного музикознавства того часу. Створення цієї книги належить людині без професійної музичної освіти, проте свідчить про немалу обізнаність автором музичним мистецтвом. Однак цю розвідку не можна вважати цілком музикознавчою працею, вона радше є культурологічною та призначена для усіх, хто цікавиться історією та культурним розвитком краю.

Список посилань

- Залуцький, О. В. (Ред.). (2004). *Музичне краєзнавство Буковини: навчально-методичний посібник до курсу «Музичне краєзнавство»*, 3. Рута.
- Каплиєнко-Ілюк, Ю. В. (2020). *Музичне мистецтво Буковини. Сільові парадигми композиторської творчості XIX–XXI ст.: монографія*. Букрек.
- Кушніренко, А. М., Залуцький, О. В., & Вишпінська Я. М. (2011). *Історія музичної культури й освіти Буковини*. Чернівецький національний університет.
- Норст, Антон. (2021). *Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині 1862–1902*. Книги–XXI.

Norst, Anton, dr. (1903). *Der Vereines zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina 1862–1902*. Buchdruckerei-Gesellschaft.

References

- Norst, Anton, dr. (1903). *Der Vereines zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina. 1862–1902*. Buchdruckerei-Gesellschaft. [in German].
- Kapliienko-Iliuk, Yu. V. (2020). *Music art of Bukovyna: Style paradigms of composer art of the XIX–XXI centuries: monograph*. Bukrek. [in Ukrainian].
- Kushnirenko, A. M., Zalutskyi, O. V., & Vyshpynska, Ya. M. (2011). *History of musical culture and education of Bukovina*. Chernivtsi National University. [in Ukrainian].
- Norst, Anton. (2021). *Society for the promotion of musical art in Bukovyna 1862–1902*. Knyhy–XXI. [in Ukrainian].
- Zalutskyi, O. V. (Ed.). (2004). *Musical regional history of Bukovyna: study guide for the course “Musical regional history”*, 3. Ruta. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 01.09.22